

'We zadelen mensen zonder financiële expertise op met de verantwoordelijkheid voor hun eigen welvaart'

Gilbert De Swert,
ex-hoofd ACV-studiedienst

>>

termijn moeten we er eerst voor zorgen dat we de effectieve pensioenleeftijd optrekken', meent hij. 'Nu zijn de Belgen tot ongeveer 55 jaar bij de actiefste van West-Europa, om daarna pijlsnel weg te zakken in de statistieken. De echte kortetermijnuitdaging zit in de leeftijdscategorie tussen 59 en 62. Op dat gebied is er overigens al wel wat verbeterd. Het gaat niet op om te zeggen dat er de afgelopen tien jaar geen evolutie is geweest of beleid rond gevoerd.'

Om mensen langer aan het werk te houden, moet er eerst een vicieuze cirkel doorbroken worden. Vandenbroucke: 'We kunnen ons niet veroorloven om tot 55 jaar een hyperactieve arbeidsmarkt te hebben die erg veel eist van de werknemers om ze daarna te dumpen. Dat is momenteel ons profiel. Het bedrijfsleven investeert weinig in vijftigplussers, 'want die vertrekken toch'. Vervolgens gaan vakbonden systemen als brugpensioen claimen, of de bescherming van oudere werklozen, want ze worden gedumpt én raken moeilijk aan nieuw werk.'

De Swert maakt een kanttekening bij het beeld van de massaal uitstromende 55-plussers. 'Het aantal werkende 55-plussers is tussen 2000 en 2010 gestegen van 25 tot 37 procent. De groep tussen 50 en 64 jaar is met 425.000 personen gegroeid. Het aantal werkende 50-plussers is toegenomen met 217.000, en 60 procent van die toename zit bij de 55-plussers.'

'Als er langer gewerkt moet worden, moet er ook voor worden gezorgd dat die oudere werknemer een job heeft waar hij zich goed bij kan voelen', zegt De Swert. 'Daar ligt ook een verantwoordelijkheid voor het bedrijfsleven. Nu gebeurt het te vaak dat mensen na hun 45ste een plafond bereiken, waarna ze nog 20 jaar hetzelfde zouden moeten doen. Het is logisch dat je dan de uitgang zoekt.'

'Enkel inzetten op langer werken is steriel en niet productief', klinkt het onomwonden bij Frank Vandenbroucke. 'Ook de omstandigheden waarin mensen werken, moeten beter kunnen. Langer werken moet gevaloriseerd worden. Tegelijk moeten de voorwaarden om vroeger uit te stromen verstrengd worden. Je kunt moeilijk van de nog actieve werknemers verwachten dat zij de productiviteit ondraaglijk hoog opdrijven om het pensioen van de anderen betaalbaar te houden.'

En hoelang dan?

Etienne de Callatay, econoom bij Bank Degroof, gaat uit van een modelloopbaan: wie 42 jaren effectief werkt, zonder bonificaties of gelijkgestelde periodes, kan vertrekken. 'Dat getal kan aangepast worden in functie van de stijgende levensverwachting. En die aanpassing moet graueel gebeuren. Je kan iemand die er vandaag op rekent dat hij op 58 kan vertrekken, niet plots vertellen dat hij nog minstens zeven jaar te gaan heeft. Maar de pensioenleeftijd moet wel in die richting evolueren.'

'Wie op 65 weg wil, moet dat ook in de toekomst kunnen doen', stelt Vandenbroucke. 'De loopbaanduur is de sleutel. Als je uitgaat van een volledige loopbaan van 45 jaar, wat een behoorlijke termijn is, kan iemand die op 18 begon te werken, stoppen op 63. Om aan een gemiddelde pensioenleeftijd van 65 - en liefst iets hoger - te komen, zal je dus hoger opgeleiden, die vaker een beroep hebben waarin ze meer zelf kunnen sturen, moeten aanzetten om wat langer te werken. Op de heel lange termijn moeten we een daadwerkelijke flexibiliteit rond een spilleeftijd van 65 krijgen, in functie van de lengte van de loopbaan.'

Gilbert De Swert hamert op de gevolgen van een 'blinde' verhoging van de pensioenleeftijd. 'Een effectieve verlenging van de loopbaan tot 67 jaar, of langer, zal vooral bij lager opgeleiden hard aankomen. Niet alleen betreden zij de arbeidsmarkt vroeger, hun gemiddelde levensverwachting ligt merkbaar lager dan die van hoger opgeleiden. Bovendien bestaan er weinig betrouwbare cijfers over de gemiddelde loopbaanduur. Iedereen kan als het ware het cijfer uit de statistieken vissen dat hem het beste uitkomt.'

Kunnen we na ons pensioen bijverdienen?

Het valt op dat bijverdienen naast en bovenop het pensioen niet langer een taboe is. Karel Stroobants denkt behoorlijk *out of the box* met zijn

voorstel voor een deeltijds pensioen, waarbij mensen kunnen bijverdienen naast hun pensioen. 'We gaan er te vaak van uit dat je inkomen een opwaartse curve is, die op het moment van je pensioen een verticale duik maakt. In mijn model maakt ze een glooiing: je gaat deeltijds op pensioen en deeltijds ben je aan de slag, waardoor je nog sociale bijdragen levert ook.'

Stroobants' model is niet het meest evidente, maar hijzelf geeft het kans van slagen. 'Alleen zo maak je een einde aan de gewilde chaos die ervoor zorgt dat wie zijn weg kent in het vennootschaprecht na zijn pensioen kan bijverdienen, terwijl de rest zijn toevlucht moet nemen tot zwartwerk en zo zijn pensioen helemaal dreigt kwijt te raken. Voor wie zwaar werk deed of niet meer kan werken, moet tegelijk een sociale correctie mogelijk zijn.'

Vandenbroucke ziet er geen graten in dat mensen bijverdienen na hun pensioen, als ze een volledige loopbaan van 45 jaar achter de rug hebben. 'Als je die voorwaarde niet inbouwt, zal de nettofactuur voor de overheid niet omlaag gaan.'

Ging het Zilverfonds de vergrijzing niet opvangen?

Nu de effecten van de *opaboom* - de term is van Frank Vandenbroucke - merkbaar worden in de pensioenstatistieken, komt ook het Zilverfonds weer in de kijker. Dat fonds was destijds bedoeld als spaarpot voor de meerkost van de vergrijzing. 'Een marketingstunt', veegt de Callatay het project van tafel.

'Strikt genomen hadden we het Zilverfonds niet nodig. Het was in de eerste plaats een pedagogisch instrument', zegt Vandenbroucke. 'Het moest aantonen dat je door het terugdringen van de staatschuld reserves kon aanleggen die de vergrijzing hielpen opvangen. Helaas hebben we slechts enkele jaren effectief begrotingsoverschotten geboekt. Als dat niet het geval is, is een dergelijke buffer natuurlijk zinloos. Budgettaire hadden we op bepaalde momenten strenger moeten zijn, maar vergeet niet dat er destijds, onder andere in de gezondheidszorg, eveneens een inhaalbeweging nodig was.'

Is België klaar om de vergrijzing op te vangen?

Karel Stroobants is kritisch voor het gevoerde beleid. 'Ik zie geen globale visie op het pensioenprobleem. Men neemt correctie maatregelen, je ziet hier en daar wat punctuele aanpassingen. Er wordt bijvoorbeeld wat aan de pensioenleeftijd gemorrelt, maar een visie op het geheel is er niet.'

Ook Etienne de Callatay had het afgelopen decennium graag wat meer actie gezien. 'België is niet klaar om de vergrijzing op te vangen. Er zijn te weinig 55-plussers aan het werk, we zijn te genereus geweest met gelijkgestelde periodes en vooral de ambtenarenpensioenen zijn te hoog.' Frank Vandenbroucke waarschuwt voor teveel negativisme: 'We hangen een te zwart beeld op van de kwaliteit van onze pensioenen. Dat maakt het leven nodeloos moeilijk. In hun genre van pensioenen zijn de Belgische eerder laag dan hoog, maar we hebben veel woningbezit. Daar zit ook een deel van onze pensioenen in. We hebben een relatief goede gezondheidszorg en sociale voorzieningen die voor iedereen toegankelijk zijn. De laatste tien jaar heeft bijvoorbeeld de inkomensgarantie voor ouderen ervoor gezorgd dat mensen met een klein pensioen een menswaardig inkomen hebben. De minimumgarantie per loopbaanjaar is ook verbeterd.'

'Ik ben niet van mening dat de uitgaven voor de vergrijzing niet mogen stijgen', besluit Vandenbroucke. 'Dat zou een ontkenning zijn van de demografische en sociale realiteit. Ik deel evenmin de mening dat het allemaal wel zal meevallen en dat we die meerkost wel zullen dragen. De facto ontken je dan dat andere behoeften ook onze aandacht en budget opeisen. De waarheid bevindt zich in het midden. Maar ook in dat midden is een actief, doortastend beleid nodig. Enkel budgettaire discipline zal niet helpen. Je moet op lange termijn inzetten op langer werken en een duurzame pensioenhervorming. Maar ook beslissingen over de lange termijn moeten nu genomen worden.'

COMMENTAAR

UNISONO

De ex-ACV'er, de bankier, de socioloog, de oud-voorzitter van de pensioenfondsvereniging én de socialistische ex-minister, allen geven ze blijk van dezelfde *sense of urgency* als het over onze pensioenen gaat. De oplossingen die ze aanreiken, klinken soms opmerkelijk unisono. Het doet zelfs wat vreemd aan om zowel de bankier Etienne de Callatay als de socialist Frank Vandenbroucke te horen pleiten voor de 'vrijheid' om langer dan de modelloopbaan te werken.

Maar schijn bedriegt. De Callatay sneert net zo goed dat er in de afgelopen tien jaar geen beleid is gevoerd. En dat ex-vakbondsman Gilbert De Swert twee van de geïnterviewden in zijn boek *Het Pensioenspoek* tot die spoken rekent, is ook niet zonder betekenis.

HOE MEER PIJLERS, HOE MEER VREUGD?

Wie naast zijn wettelijk pensioen nog een aanvullend pensioen, eigen spaargeld en een eigen huis kan aanspreken, ziet zijn oude dag heel anders tegemoet dan wie die mogelijkheid niet heeft. Al zie je soms door het bos de pijlers niet meer: ook onze geïnterviewden houden er soms afwijkende indelingen op na. Met interessante scenario's tot gevolg.

Meestal wordt gerekend met een model waarbij vijf pijlers de dienst uitmaken: het wettelijk pensioen, het aanvullend pensioen via de beroepsactiviteit, fiscaal begunstigd privé-pensioensparen, het gewone spaarkapitaal en een eventuele eigen woning. Gilbert De Swert staat argwanend tegenover de *verpijling* van het pensioen: voor hem blijft een solide wettelijk pensioen de basis.

Jos Berghman ziet een zestal pijlers. 'De eerste pensioenpijler wordt gevormd door het wettelijk pensioen. De tweede pijler is het aanvullend pensioen via een pensioenfonds of groepsverzekering. Ten derde is er het systeem van fiscaal bevoordeeld pensioensparen. Privé-sparen en beleggen is de vierde pijler. Een eigen huis doet dienst als vijfde, toegang tot gezondheidszorg als zesde. Strikt genomen behoren enkel de twee eerste pijlers tot het pensioenbeleid, maar voor wie toegang heeft tot de andere mogelijkheden, ziet de oude dag er heel anders uit dan voor wie terugvalt op het basispensioen.' Maar ook Berghman is beducht voor het Mattheuseffect van het aanvullend pensioen. 'Vooral hogere inkomens lijken er momenteel de vruchten van te plukken.'

Gewilde chaos

Karel Stroobants pleit voor een vereenvoudigd pensioenmodel, om een einde te maken aan wat hij de 'gewilde chaos' noemt: de schemerzones tussen kapitalisatie en repartitie, tussen wettelijk en aanvullend pensioen. Hij ziet drie pijlers ontstaan, met aangepaste definities. 'In de eerste pijler: een repartitiepensioen voor iedereen, ambtenaren, bedienden, arbeiders en zelfstandigen, met dezelfde lasten en plichten voor iedereen. De tweede pijler omvat elke vorm van collectieve kapitalisatie én de gezinswoning. Alle pensioenen - en spaarformules met fiscale gunstregelingen zitten in deze pijler, met inbegrip van de hypotheekaf trek. De verhouding tussen het aandeel van de woning en aanvullend pensioen daarin, kun je zelf bepalen. Voor wie niet via zijn werkgever of sector kan aansluiten bij een tweedepijlerpensioen, zou er een *default*-pensioenfonds moeten worden gecreëerd. In tegenstelling tot het huidige systeem, ontvang je na je pensioen niet ineens het hele kapitaal, maar een uitbetaling in rente. Immers: de belasting op die rentes brengt ook nog op.'

De derde pijler staat dan los van het pensioen en omvat alle andere vormen van sparen: eigen beleggingen en spaargedrag, volledig vrij, onbepikt, maar evengoed ontdaan van fiscale gunstmaatregelen. Het klassieke pensioensparen hoort daar bij. Geld uit die huidige derde pijler kan overgeheveld worden naar de tweede pijler zonder er nadeel van te ondervinden.

Verder is het maar de vraag of en hoe de arbeidsmarkt zich zal aanpassen aan de eis om meer vijftigers en zestigers langer aan de slag te houden. Of welke concrete maatregelen er uit de bus zullen komen voor werknemers met een fysiek zwaar beroep. Het klopt dat er voor deze mensen grenzen zijn aan de voorgespiegelde mobiliteit op de arbeidsmarkt, maar de doodoener dat 'iedereen een zwaar beroep heeft als het erop aankomt' kwam ook in elk gesprek terug.

Het is ook nog maar de vraag wie er de vruchten zal plukken van de 'vrijheid' en de 'flexibiliteit' waar enkele geïnterviewden de mond vol van hebben. Daartegenover staan zij die uit noodzaak langer zullen moeten werken om aan een degelijk pensioen te raken. (ml)